DAVID AND SYLVIA STEINER YIZKOR BOOK COLLECTION

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 14012

Sopotskin Memorial Book

Kol adam ṿe-zikhrono

THE NEW YORK PUBLIC LIBRARY – NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
YIZKOR BOOK PROJECT

NEW YORK, NEW YORK AND AMHERST, MASSACHUSETTS

•

MAJOR FUNDING FOR THE
YIZKOR BOOK PROJECT WAS PROVIDED BY
Harry and Lillian Freedman Fund
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
David and Barbara Margulies
The Nash Family Foundation
Harris Rosen
David and Sylvia Steiner
Ruth Taubman

•

Original publication data

AUTHOR	Yehezkiʻeli, Yitshak.
TITLE	Kol adam ve-zikhrono : ʼayarah, periḥatah ve-ḥurbanah, ḥayeha, demuyoteha ve-tipusehah : Sopotḳin niḳra otah ... / nikhtav ve-neʼerakh ba-ḥaruzim ʼal yede Y. Yehezkiʻeli].
IMPRINT	880-02 [Tel Aviv : ḥ. mo. l., 1964]
DESCRIPT	100 p. : ill., port. ; 24 cm.
SUBJECT	Jews -- Belarus -- Sopotskin. Sopotskin (Belarus) -- Ethnic relations. Holocaust, Jewish (1939-1945) -- Belarus -- Sopotskin.

THIS BOOK MEETS A.N.S.I. STANDARDS FOR
PAPER PERMANENCE AND LIBRARY BINDING.

PRINTED IN THE U.S.A.

כל אדם וזכרונו / י. יחזקיאלי

כל אדם וזכרונו

עירה פריחתה וחורבנה

חייה, דמויותיה וטיפוסיה
סופטקין נקרא אותה.

מאות כאלה היו
ממפת העולם נעלמו.

נכתב ונערך בחרוזים

על ידי י. יחזקיאלי

בשנת תשכ"ד—1964

בתל־אביב.

לזכר ההורים

יחזקאל נתנאל

ורבה־לאה

פופצקי.

מרחוב המרחץ בסופטקין.

סודר במסדרת בייטל, תל־אביב.
הודפס בדפוס דניאלי, טל. 38443, תל־אביב

בקשתי שיסלחו לי
אלה שאת שמם סרסתי.
כל החומר הזה כתבתי
רק מזכרוני
כמו ששמעתי וראיתי.
והתרשמתי.
בילדותי ובזמני.

היו עוד אֲנשים
עמלים וגם חשובים.
וגם דמויות
בלתי רגילות.
אותם בספרי
לא הכנסתי.

מפני שזכרוני בגד בי,
ולא הספיק לי כשרוני.

המחבר

מבוא

לכם המוחות יבלבלו
ומעשיות יספרו
כי אנשים־מה שעושים
לטובת הכלל מתכוונים; —
הם כולם משקרים...

העולם מתחיל ב„אני;
משפחתי; כספי;
מולדתי; עמי".
זאת מנסיוני
ועל גבי לָמַדתי.

צורך נפשי יש לי
לספר לכם על עירתי,
בה נולדתי!
בילדותי אותה לא אָהבתי;
אורח החיים בא שנאתי;
מנהגיה לא היו לרוחי.
לעולם הגדול שאפתי!
בבוז אותה עזבתי.
בחצי העולם התגלגלתי.
עד ליאוש הגעתי;
על סף המוות עמדתי...
אולם המלקות שבנעורי קיבלתי
לתועלת בחיים היו לי.
וזה כל החינוך מעירתי.

והנה פתאום מתברר
שאת עירתי אני זוכר
כל מבנה העירה
לפני מונח כמו מפה...
כל המתים —
מתהלכים כמו חיים;
כל הדמויות —
עם המעלות
ועם החסרונות —
הן כה מעניינות!
היו בה טיפוסים
כמו בסיפורי ילדים:
בינוניים, טובים ורעים.
כמו ראי מכל העולם;
ומהחיים;

לכתוב עליה התחלתי
ותמיד הפסקתי.
דמעות בעיני עמדו,
על הטבח שבה עשו;
על היהודים שנטבחו...
בשבילי החיים בה נפסקו.
הפעם על רגשותי אני מתגבר
ומזכרונותי מספר.

✶

פרק א׳

דעתי על טבע האָדם לא שיניתי:
ומתחיל אני מהולדתי
בסופּוטקין עירתי.
מצד אחד הרים;
מהשני — שדות ירוקים.
מסביב נוצרים.
באמצע יהודים.
מסביב יערות ומים,
והרבה כפרים עם נוצרים.
באופן כללי — הנוצרים
שונאים יהודים.
והיהודים — שונאים
את הנוצרים.
באופן פרטי — הם ידידים.
אחד מהשני חיים.
בצרה — זה לזה עוזרים.
לא ידוע לי מתי העירה נבנתה.
כשנולדתי, היא כבר היתה.
כסף סתם בבנינה לא זרקו,
ומומחים אותה לא בנו.
אבל לבטח תתפלאו —
כל בנין בכל זאת עומד על מקומו
וכל רחוב ומסד ממלא יעודו.
וכמו בזמנה נבנתה —
בלי שינויים עמדה.
הנה לפניכם תאור מְפתה —
על רחובותיה
בניניה
ומוסדותיה.

הכניסה לעירה –
מכביש גרודנו, העיר הגדולה,
מהרחוב החדש היתה.
מצד ימין רחוב בתי הכנסת היה.
הכביש כיכר העיר חצה.
את גשר העיר עברה.
והוביל לגבול ליטא.
מהגשר דרך עם ירידה –
לרחוב בית־המרחץ הובילה.
ומשם הסתעפה
למנזר הרוסים וכנסיותיה.
נהר וגלים זורמים היה שמה,
מעיין עם נוזלים קרים המה,
ובריכה קטנה למתרחצים.
מהגשר ימינה רחוב אחר הוביל.
„החדרים" התרגזו שמה –
ואליהם הוביל השביל.
סמטא אחרת הסתעפה והובילה
לכנסיה רוסית, שעמדה על גבעה.
בכיכר שני פנסי רחוב עמדו.
כל לילה אותם הדליקו.
נשים מסתוריות על ידו לא הסתובבו.
אולם – אל תדאגו!
גם כאלה בעירה היו...

אחרי שהכרתם רחובותיה —
הרי לפניכם בניניה.
חמישה בתים מלבנים!
ארבע בני קומותיים!
היתר — מעצים בנויים.
וגגותיהם משופעים.
במרכז — הבתים
בסרגלי עץ מכוסים,
בקשקשת מסודרים.
אַחדים גם ברעפים.
בקצווי הרחובות —
הגגות בקש מכוסים.
החדרים היו גדולים.
בכל בית שני תנורים:
גדול לבישול ולאַפיה,
וקטן לחמם הגב והנשמה...
הקירות מטויחים ומסוידים
לרוב גם בציורים.
ואַחדים בנייר פרחים מודבקים.
הרצפות מעצים מהוקצעים.
בחלקם גם מחומר מסודרים...
על יד כל הבתים חצר וגינה —
לירקות ותפוחי־אדמה.
לאַחדים בחצרות — רפת לפרה,
שאת רמת המחיה שמרה.

אחרי שהכרתם בניניה —
הרי לפניכם מוסדותיה.
רחוב בית הכנסת!
כשמו כן הוא:
שמה עמדו —
בית הכנסת הישן.
מלבנים היה הבנין.
בו התפללו הרב והחזן.
גם אמי ואָבי.
וסחבו גם אותי.
באותו הבנין —
היה עוד בית־תפילה. קטן.
שמה בחטיפה
סדרו תפילה
בעלי המלאכה.

✶

בין שני בתי התפילה
היה חדר המתנה.
שמה תמיד דיברו!
על הכל התווכחו!
כל החדשות ידעו:
מי עם מי יתחתן;
למי יוולד בן; —
למי תהיה נחמה —
ומתי יחריזו מלחמה...
ועל היד, במופתות הראו
איך הצבאות ילחמו...

✶

מאחרי בית התפילה
היתה רחבה קטנה.
ואחריה עוד בית תפילה.
שהיה בנוי מעץ.
הוא למסווה לי שימש:
כשאָבי אותי חיפש
ואיפה „הייתי" לדעת ביקש —
תשובתי מהירה, בוודאות אין קץ:
מה זאת אומרת? בבית הכנסת של עץ!

✶

ועוד בית תפילה,
הוא בנוי כמין פגודה.
מרוב גודלו
בחורף נאלצו לסגרו
מאין יכולת לחממו.
זה שימש תחנת נסיונות —
לבעלי תפילה להראות כשרונות.
ולהנות „קהל" בקולם ותפלתם,
יותר משהיה ביכולתם.
בחזית הפגודה, רחבה גדולה.
לשובבי העירה, היא שימשה מקום זירה
וגם אפריון החופה שמה מטחו
חתן וכלה ומחותנים בה שמחו.
הכוס שברו, ובדמעות גיל התייפחו.

ברחבה גדר עץ בנו.
את בית־הקברות הישן הסתירו
כל הילדים ממנו פחדו.
בלילה על ידו לא עברו,
כולם אָמרו,
כי בפנים שדים מטילים.
ביום — עזרו עוז והציצו,
ורק מצבות וקוצים ראו.
לתשעה באב חכו;
אז את הקוצים קטפו.
ולבית־הכנסת נכנסו.
את המטרות הם לא החטיאו;
הקוצים לכל זקן הגיעו...

*

על יד בית הקברות הישן
היה צריף קטן.
ומתחתיו מחסן.
בחורף בקרח מלאוהו;
בקייץ לחולים חלקוהו;
ובמחסן עמדו —
כל מיני כלי רפואָה.
אותם לנזקקים נתנו בהשאָלה.
וככה עסקו במדיצינה.

*

בעירה רופא היה.
הוא אמץ סיסמא —
כי כל מחלה —
מעודף אכילה באָה.
האמצעי הרפואי הראשון
אצלו — היה — החוקן.
ואם חום יש
והראש כולו כמו אש;
הקרח מהצריף הקטן מופיע —
הוא צריך להושיע...
ואם זה לא עזר, רופאנו הממולח,
לחברא קדישא אותם שלח...
ואָז החולים הנבהלים
לסבתי הישישה פונים...

*

סבתא שלי ז"ל לכתוב לא למדה.
היתה קצת חרשה.
להתפלל רק טוב ידעה.
נקיון — היתה סיסמת.
ואם כי בבית ספר לרפואה
אף פעם לא בקרה,
במדיצינה הרבה הבינה.
אָמרו, כי זה בא לה בירושה;
הרי בעלה „רופא" כפרי היה.
כל הרפואות בעצמה הכינה.

כל יום ראשון בשבוע
החצר היה מלאה.
חולים וסובלים מכל המינים
מכל הסביבה אליה באים.
ובלי אשנבים ותורים
בשקט הם מסתדרים.

*

לאחדים דם היא הקיזה
לאחדים כוסות רוח העמידה.
לאלה משחה מיוחדת הכינה
ולאלה יעצה עצה טובה.

*

כולם היו ממנה מרוצים.
מי שרצה השאיר כמה מטבעות דחוקים.
היא תשלום מהם לא דרשה.
לא לשם זה היא טרחה...
וכאשר מילדת המקום היתה
מרוב לידות עסוקה;
היו פונים לסבתי לעזרה.
ולעזור בלידה הרי זו מצווה!
נשי העירה,
באמצעי מניעה,
לא התעסקו.
כל שנה ילדו.
ומצוות „פרו והתרבו"
ביעילות קיימו.

גם כי פרץ ריב משפחה
סבתי מאַחדת ומשלימה.
דעתה מקובלת ודברה ברכה
וכולם נשמעים לגזור „דינה".

★

חבל שאתנו איננה!
לאומות המאוחדות מאד היא התאימה.
ובטח בעולם הבא ברפואָה,
ובהשכנת שלום עסוקה...

★

את כל המוסדות
יסדו שלוש מאות,
משפחות יהודיות,
שבזמני בעירה חיו.
את הילדים לא ספרו
מ„עין־רעה" פחדו —
פן לא ירבו.

בעירה, התקיימה,
חברה חשובה;
עליה ברצוני לספר בגאון.
דודי משה ליב היה לה פטרון.
ולבל תשלוט בה עינה בישה
אֲגלה מהר: הלא זוהי חברה־קדישה.

*

כשאחד זקן והגיע יומו —
בשקט על מיטתו שכב לו,
וחכה בסבלנות לגורלו.
אנשים טובים ישבו על־ידו
לנחמו ולהפיג שממונו.
גם תהילים אָמרו.
וכך עזרו לו —
להוציא בטהרה נשמתו.

*

וכשגמר הבר מינן תפקידו,
חסד של אמת עשו לו.
ואם תלמיד חכם האיש —
תיכף התפשטה השמועה חיש —
לכבוד תורתו וחכמתו,
אָבי ז״ל יספידו.
ואז כל העירה כמרקחה;
אוזן אל אוזן כאַפרקסת שמה;
כי מומחה גדול ונואם בקי,
חוצב להבות ודמעות היה אבי.
וכל הגברים הכינו מטפחות
והנשים מגבות...

באותו יום כל החנויות נסגרו.
הנוצרים הלכו והצטלבו;
כולם להלווייה באו.
אבי ז"ל ברוב כשרונו —
לא הכזיב. בנאמנות בטא יגונו.
ואנשים ונשים התיפחו מר:
על ההספד חדשים דיברו בעיר ובכפר.
כשאשה נשארה אלמנה,
מצער ויגון תשושה
ורק ילדיה רכושה;
אל דאָגה! ללחם הם לא ירעבו.
בין משפחות אותם יחלקו...
במקום שיש פיות חמישה.
יספיק המזון גם לששה.

*

הכנסיה הרוסית עמדה
בודדה על גבעה.
תמיד היתה ריקה.
כי בכל העירה
רוסים רק ששה.
וזו כל הממשלה.
הגבעה בצל הכנסיה
לזוגות צעירים שמשה...
שם היינו מסתתרים
ומציצים ממחבואים
אולם לספר לא נעים
מה שהיינו רואים...

*

במנזר הרוסים נזירות גרו:
התפללו, עבדו, הצטלבו
בלי הרף; על הברכיים כרעו;
בעוגב נגנו.
הילדים בכל התענינו.
בחשאי לשם התגנבו.
ואם שניים נפגשו
— את הסוד בלבם כמסו
להורים לא ספרו.
הנזירות לנו חיכו,
שנצטלב ביקשו;
אולם זאת אף פעם לא עשינו.

הכנסיה הפולנית בודדה עמדה
מחוץ לעירה.
והיא הותה מקור הרע ליהודים,
בכל הנסיבות ובכל הזמנים.
הכמרים חלקות מדברים אל הנכבדים;
בפומבי מסיתים נגד יהודים!
ובחשאי נגד הרוסים!

*

הכניסה היתה קטנה
והרחבה לפניה גדולה.
שמה היו נפגשים
המונים מכל הכפרים.

*

הצעירות והצעירים
באַהבה מתעסקים;
בבן או בבת זוג בוחרים.
אַחרי התפילה
באים לעירה;
יי״ש שותים
בדג מלוח מקנחים;
עושים חיים.
את היהודים מגדפים —
לכפריהם חוזרים.

*

תמיד בילדותי תמהתי;
להמונים הפולנים —
צריף וכנסיה קטנה.
לרוסים אנשים ששה —
וכנסיה גדולה וריקה.
ולא הבנתי למה...
הזמן לי הראָה
שזו היתה שיטה:
לרוֹמם הרוסים;
לדכא הפולנים;
זה היה רצון השליטים.

✶

וכשהפולנים הצבועים
לשלטון הגיעו:
את היהודים דכאו,
פרנסתם גזלו,
רכושם בזזו,
את צעדם הצרו...

✶

לגשר שבאמצע העירה —
גם לו מטרה:
נוער הזהב עליו נפגש
ואת העוברות בעיניו בחש.
אם נוצריה, אם יהודיה,
בעיניהם מדדו רגליה,
אַחר עברו לירכיה
לא בחלו אַף בשדיה;
התווכחו על ברק עיניה,
והאוֹדם על לחייה.
אַף גל „השיקסעס" שהגיע מהכפר
את מבחנם בדיקנות עבר.
נוער הזהב בעירה ללחם לא רעב,
שום כאב לא כאַב;
מאפס מעשה משחק זה אָהב...

✶

לגברים היה מרחץ זיעה,
לנשים מקווה כשרה.
חממו בעצים את האבנים,
שפכו על האבנים מים.
יצאו אדים חזקים —
וכולם היו מזיעים.
מחום ומנחת מתענגים.
הרומאים את הפטנט גנבו.
שכלולים בו הכניסו...
בצינורות הקירות חממו,
מחייהם נהנו...

בשוק עמד צריף ועל ידו בריכה.
כל האירועים התרכזו שמה
וכל העירה שמחה.
תזמורת נשיפה מרעישה,
חזרות להם בשבוע שש;
שם גם משכן מכבי האש.
שם כל הנשפים מסדרים,
הצגות שם מציגים.
כל החיים התרבותיים
סביבו מתרכזים.
הצירף מלא סדקים,
ודרכם הילדים מציצים.
„חסיה היתומה" מציגים
והילדים בוכים...
להצגה מפריעים.
כבאי תורן הזאטוטים מגרש;
חוזרים: אין פחד משומר האש...
גם אני ביניהם נמצאתי,
לראות הרבה הספקתי;
והנה מה שראיתי:
לא רק הילדים בכו;
גם המבוגרים דמעות הזילו.
כי השחקנים החובבים בכשרון הציגו
בלהט נפשי דקלמו את נפשם מסרו.
בתיאטרונים, מקצועיים,
עינך רואות לפעמים הצגות
יותר גרועות...

✶

בנהר המים חיש זורמים,
שמה מכבסים לבנים.
כל הכובסות,
חצי ערומות
עובדות ומפטפטות.
למעשה נותנות
„סטריפטיז" הצגות
בלי תשלום „וכרטה"
מין „תיאטרון דל אַרטה"...
ברחוב המרחץ היתה ירידה.
את הילדים בחורף היא שימשה.
מלמלעה למטה עגלות חורף גלשו,
רק „חברהמאנים" עליהן חלשו.
אבל חזרה גם הם סחבו.
ללמדך: שבסופו־טקין לחיים
נחוץ זעה וגם מאמצים.

*

כשלהקה נודדת הגיעה
ובאולם מלא הציגה —
וגרעון גדול השיגה...
והוצאות נסיעה אַין.
ומזון מחיה מנין?
אל דאָגה!
רחמנים בני רחמנים לאכול להם נתנו,
הסוסים רתמו, למחוז חפצם אותם העבירו
תשלום מהם לא דרשו.

לשם מה נוסדה מכבי אש?
לכבות שריפות — אם יש.

✶

והנה בכפר שרפה פרצה.
והודעה לעירה הגיעה.
באופן מהיר כל הכבאים,
רצים לחבוש הכובעים.
הכובעים חבשו —
על יד הצריף התרכזו
כלי הכיבוי הוציאו...
הכלים עצמם לא הולכים!
צריך לגייס סוסים...
הסוסים רותמים,
לכפר נוסעים.
בקולי קולות וצלצול פעמונים;
אבל הדרך ארוכה וקשה
והאש לא חכתה...
שרפה מה ששרפה — וכבתה.
חצי כפר בלי בתים נשאָר,
הכבאים הגיעו לגמר.
אַנשי הכפר לא הצטערו...
הצטערו אלה שבתיהם נשארו...
ודמי „בטחון" לא יקבלו...

על בנקים בעירה לא ידעו.
לכן גמילת חסד יסדו.
נזקקים הלוואות לקחו.
בזמן אף פעם לא שילמו.

*

קבצנים גאים היו,
הם רעב תמיד סבלו.
כי לאֲחרים לא ספרו.
בהם אמי והשכנה התענינו.
בי לשליחות השתמשה.
נתנה לי חבילה
והזהירה: זכור! אַף מלה!
ועשרים פעם אָמרה
שהסוד אשמור, כפי שהיא שמרה.
את החבילה הבאתי —
אבל רק חצי שליחות מלאתי...
הביתה לא חזרתי,
מפליטת פה לא נזהרתי
ועם הסוד גמרתי.

*

הפולנים פרנסתה גזלו
ובחוסר כל אמי ואחיותי אָרצה עלו.
וגם פה בצדקה התעסקה.
ותמיד היתה לי אומרת,
אומרת וחוזרת:
כי רק בזכות מעשיה
האלהים עזר לה —
להגיע לאָרץ הקדושה...

מול ביתנו ברחוב המרחץ
גורל הילדים נחרץ...
שמה גר יהודי גוץ קטן —
למתחילים — מלמד קפדן.
ולו אשה חולה ושמנה.
בכל העניינים טחבה אַפּה;
תלמידים הנחיתה מנחת כפּה.
בי היא לא השתמשה
כי מאָבי מאד פחדה.
שם בחדר „אלף בית" מתחילים;
להרים ראש לא נותנים:
רבע יום בפינה עומדים,
שני מלקות מקבלים.
שאָר הזמן „אָלף בית" משננים.
לקרוא לומדים,
עד שיודעים.

✶

נגמרה העונה;
יד ואצבע הימים מונה.
חופש קט ועונה שניה באָה —
במחלקה אַחרת יותר גבוהה.
בסמטאת החדרים
כמה וכמה היו מלמדים.
לשלי — יד היתה חזקה
והוא השתמש בה כהלכה.
בשנה שניה חומש התחילו,
לנביאים עברו.

בארץ ישראל התענינו.
לארץ־אָבות חיבה קיבלו.
וגם לחרותנו שאָפו.
באַהבה על ארץ־ישראל למדו.
כל ימי חייהם לא שכחו,
את מאורעות התנ"ך החשובים.
מול עיניהם עמדו הגיבורים —
עלילות יציאַת מצרים;
והמלחמות נגד הפלישטים;
דוד נגד גולית בדמיונם...
רצו גם הם לנסות כוחם...
הזדמנות חיפשו וגם מצאו.
בגבעה היו גני הנוצרים
בעמק שכנו גני החדרים,
בדיוק כמו בנביאים.
„השקצים" בתלמידים התגרו;
התלמידים למלחמה יצאו...
בדמיונם נגד פלישטים לחמו...
פעם ידם על העליונה.
ופעם ידם בתחתונה.
המסקנה אַחת היא:
„אם אין אני לי מי לי".
הילדים נעשו ללוחמים,
יותר מאוחר לציונים.
„המלמדים" בחדרים —
גידלו גם חלוצים.
וגם מלומדים.

פרק ב׳

אישים ודמויות

הרב

הרב רבינוביץ כיהן בעירה;
מרכז ציוני בה קבע
לסביבה הקרובה והרחוקה.
באנציקלופדיה הציונית שמו רשמו;
תורה וציונות ממנו למדו.
(גם גליקסון עורך „הארץ" העיתון היומי,
וצרנוביץ מזכיר הוועד הלאומי
קשורים בשם עירתי).
תמונת הרב בבית אבא ראיתי!
קלסתר פניו נכרת בזכרוני,
הרבה עליו סיפרו לי.
אַחרי מותו
כהן כרב חתנו;
אישית הכרתי אותו,
ואת הדרת כבוד הופעתו.
פניו היו חוורים,
כל הליכותיו שקטים.
צילינדר חבש בחגים,
תמיד בגדיו נקיים.
כקודמו מעשיו והתנהגותו;
חסרה לו רק אישיותו...

חצקל פופצקי קראו אותו.
סמיכות לרבנות היתה לו.
נאומים „דתיים״ כישרונו
וגם מעניני דיומא.
תפילה בציבור תחביבו;
ציוני אָדוק בנשמתו.

✶

וזו סיסמתו:
הדת היא חובה
ולא קרדום לחפור בה:
רק בזמן חרום —
הופיע בנאום.

✶

מורנו שמו —
מכירת בדים מקצועו.
החנות והעסקים
התקימו „מגמילות חסדים״
מגן נרדפים
בפני הרשויות הרוסים.

✶

אברהם הירש שמו,
מתבדל מטבעו
ציוני — פסול בעינו,
בעירה — יחיד הוא במינו.

✶

ה ר ב נ י ת

למעשה אשה מודרנית
שחקה תפקיד רבנית
יחידה מכל העירה
לחופשת קיץ נסעה...
התלבשה לפי אופנה אַחרונה;
והצעירות מנה למדו
נשים צדקניות התלחשו,
אַבל אותה כבדו...

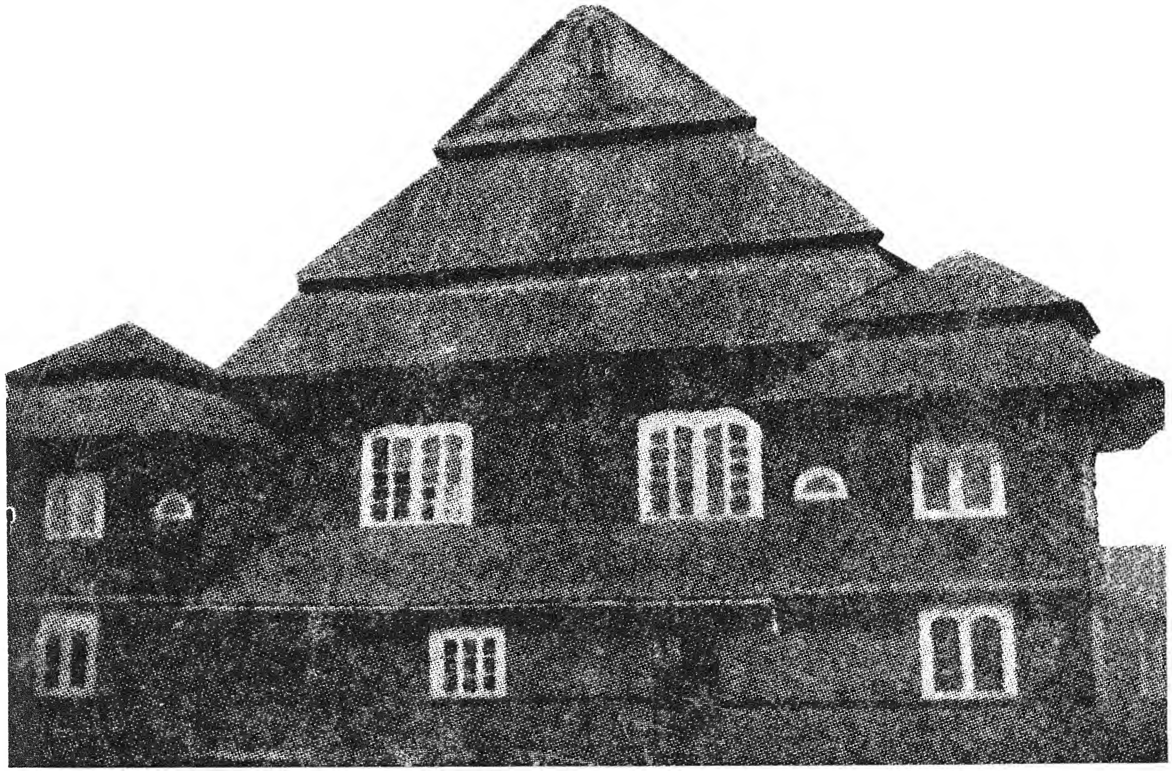
*

לפין שמה
ויחסי ציבור תחביבה.
יפה מאד בהופעה.
אַכסניה החזיקה
אַנשי „השררה" הדביקה.
כשבקורת הגיעה —
למעונינים הודיעה
ושרר נקיון
והוחבא מה שבלי רשיון.
כשהגיעו אנשי המכס
לא מצאו שום נכס...
כמובן, ריקם לא חזרו,
את „המלקוח" לקחו...
בהוצאות כולם משתתפים;
בלי שוחד אין עסקים.
כי החוקים כאלה
ובלעדם אין חיים ממילא

נינה שמה,
עשרה ילדים לה,
רוסית וצרפתית ידעה.
משקאות חריפים
מכרה לנכרים.
בעלה סר לפקודתה,
אקדח תמיד בסינורה.
כששכור העז נגדה —
מהמדרגות אותו זרקה.
חסינות כנראה לה
ומשוטרים לה פחדה.
אשת חיל היתה.

✶

„חנה די מלאכטע"
כעכים ומים מתוקים מכרה —
שזה משקה מחיה נפשות אָמרה.
מחשש זנות מאוד פחדה,
ולכן תרנגול ותרנגולת יחד לא החזיקה.
שגבר יכול לחיות בחברתה התפלאו.
שבעלה בטח „מלאָך" אָמרו.
ולה חנה „די מלאָכטע" קראו.

בית־הכנסת העתיק

צביה וזבל
לא חיו להבל.
בהוליבוד מקומם;
אין הצגה בלעדם.
איני מבין
למה ישבו בסופוצקין...

*

חיים עזר שמו
וציור תחביבו
בהצגות שתפו אותו.
אצלו לא האיכות
העיקר היא הכמות.
לא קמץ בשטחים
ולא בצבעים.
שנא היה רמזים.
בגודל טבעי ציורו
וזו האַסכולה שלו.

*

גרונם רחימאי
הוא אופה מקצועי,
ומכבה־אש כדבעי.
כשחבש הכובע
אין כמוהו לגאוָה.
גדולה אָז חשיבותו
אין דומה לו.

איש הצבא

יהודי שבע ימים
שריד „מהחטופים".
„אותות" רבים על החזה —
פנסיה קיבל עבור זה.
בבית הכנסת, בערבים;
באֲזני ילדים, עוברים ושבים;
סיפר מעשיות שונות
על חיילים ואֲסונות,
על מלחמות וגבורות
והרפתקאות חמורות.
הטיף לאומץ וגבורה
מיליטריסט היה.
לא דייק, פיזר שקרים כמה,
נרדם, ובדתותיו לא שמע...

*

צבעי מקצועו,
איני זוכר שמו.
אָהב הטיפה המרה.
יי"ש שתה מלא הקערה.
לא אָהב עבודתו
לא דאַג למשפחתו.

ברל וינקל

ברל וינקל עגלונים,
להם מרכבות וסוסים.
לגורדנה הכרך הם נוסעים
וחוזרים בסחורות עמוסים.
בבוקר יוצאים
בערב חוזרים.
כל העירה להם מחכים
בכליון עיניים מצפים.
כי מלבד „העיתון" שמביאים,
אתם „החדשות" מגיעים...
בלי לקרא ולכתוב
הכל ידעו טוב.
מה ומי ואיפה קרה
מתי ואיך זה היה...
וכל אחד מספר אַחרת.
כאותה גברת בשינוי אַדרת.

✶

ליבקה הנפח

פרסאות לסוסים הרכיב
עגלות קיצר או הרחיב.
התפרנס בכבוד מעבודתו,
אבל גדולה אַהבתו –
להראות כוחו וגבורתו...

משה דער שמש

שמש בית־הכנסת הישן
לעדות תמיד מוכן —
שינוי גיל וכל ענין —
הוא חותם בכל קנין.
וזו סיסמתו:
„עד שהם יוכיחו לי —
כבר יהיה אַחרי מותי".
בתו לתרבות רעה יצאָה
שגץ לבעל מצאָה.
בעירה ידעו.
ועל זאת דיברו;
באסונו השתתפו
וממשרתו אותו לא פטרו.

*

שיע דער בעדער (יהושע הבלן)

את המרחץ הסיק;
למחיה זה לא הספיק.
לכן סוס קנו לו
שיפרנס אותו.
הסוס עבד בלי הפסקות
אוכל קיבל רק בשבתות;
ונמשך כך הדבר
עד שלעולם אַחר עבר.
ויעשו כמו בחלם
סוס אַחר לו קנו שילך בתלם...

„פן־זאלע" קראו אותו.
באופן רשמי חייט מקצועו.
פעיל „בחברה קדישא" רוב זמנו.
להתלוצץ על החיים תחביבו.
ברגעים אַחרונים לפני יציאַת נשמתו.
ישבו חבריו לעבודה ליד מטתו,
וזה היה מחבריו בקשתו.
שיתפרו לו „תכריכים" לפי מדתו.
ושיתאימו בדיוק לגזרתו.
אם יתנו לו בצד האחורי נשיקה
לא יקרא אותם לדין־תורה.

*

טודרס הקברן —
אין כמוהו בעולם.
גם לא כאַכלן :
לחם שלושה קילוגרם
ברגע אצלו נעלם.

*

שני יהודים מאַמריקה חזרו
בדיבורם „האַנגלי" התגאו.
לקרא „אַנגלית" לא ידעו.
כשבמכתב דנו אל מורנו פנו.
כי שכמם גבוה ורם
אַנגלית דיברו קבל עם.
וכה התנשאו וגדלו
ומאידיש התבדלו —
עד כי לחשוב נטו
כי אַנגלית אוקספורדית בטאו.

איטשא חיה־איטעס

איטשע חיה־איטעס לו קראו,
זקן צהוב פניו פרעו
היה גבה קומה
לעץ חזק דמותו דומה
ולו תחביבים שונים,
מגונֵים וָשרת מונים:
„לתיבה" נדחק,
משקצה לא רחק;
בסוסים סחר,
גם לא „כשרים" מכר;
ידע להרים ידיים —
בצורך גם רגליים...

★

כהן גדול

בין מבריחי המכס גדול שמו;
מומחה במקצועו ואין דומה לו.
בבית התפילה מעמד לו מכובד,
כי כהן הוא מעדי עד.
וכשעמדו כהנים
לברך קהל בחגים,
הוא משכמו ומעלה —
על כולם עלה.
על קומתו ומומחיותו —
כהן־גדול קראו לו.

קונצרטים למנויים

א.

יהודי אחד מיוחד היה
אברהם צדק שמו.
מכונות בנה לטויה —
וצביעת בדים מקצועו.
איכרים כבשים גזזו
צמר הביאו במשקל רב,
גלגל המכונה סובבו
ונקוהו מכל רבב.
מהצמר חוטים טוו,
בדים אַרגו בלי סדק,
במכונה אותו צבעו,
במכונה של אברהם־צדק.

*

האַנגלים המצאָתו אמצו,
מנצסטר קמה בהדף;
„מהממציא" פנסיה קמצו,
ולא זכרו את אברהם צדק...

ב.

לאַברהם־צדק עוד אַהבה:
לחזנות ומוסיקה נשמתו תאבה.
הלך והביא מהעיר
„תיבה יודעת שיר"
הלא הוא הגרמופון —
שקולו מלא און.

אבל, לתקליטים צריך הון —
ומאַין יבא ממון?
זה שאָמרתי: לא איש
כאַברהם צדק יתיאש חיש!
ולא חנם שמו בין ממציאים:
הוא סידר תשלומים חָדשים;
ויהי בעולם בין הראשונים
שיסד קונצרטים למנויים.
הכניסה לטרקלין בפנים —
למי ששלם במזומנים,
או התחייב בתשלומים.
ברחוב, מחוץ לטוָח,
שמע כל עובר אורח.

*

המצאָתו אמצו הישראלים
בשינויי כלים.
פה תורים אַרוכים הומים
להופעה או למנויים;
ורק אלה קונצרטים שומעים —
שברשותם כרטיסים קנויים...

*

חינוכי המוסיקלי
מסופוטקין, גרם לי,
שבתל־אביב קניתי —
פסנתר לאשתי.

כולם היו בורים
וגברתנים גמורים.
ילדים רבים במשפחה
וידם לעולם לא נחה; —
אַך יהודים גאים כהלכה.

✶

גויים בעיר כי יתפרעו —
היהודים כבר נבהלו —
והחנויות על מסגר סגרו.
השוטרים? הם התחבאו...

✶

אָז הטשאפעס יופיעו חיש;
כי יראו — אין עוד איש...
ממערכה איכרים נסים,
סוסים טסים,
עגלות חורקות,
דלתות טורקות...
בן רגע פצועים יש,
הפורע מתיאש —
ונסוג הוא לאָחור.
כמובן — סופו שחור...

הטשאפס כאלה הם:
מפורסמים ובעלי שם.
ואם תעיז ביהודי לנגוע —
תרגיש מהם נחת הזרוע...

*

רואים פצועים
השוטרים מופיעים
דוּחַ רושמים.
אַךְ אין עדים...
בבקבוק יי"ש משלימים,
שותים לחיים,
יי"ש נשפך כמים.
ועוד יפגשו המחנות השניים,
לא פעם ולא פעמיים...

*

שמואל פישצאנער

שמואל פישצאנער סבי היה
ולו טחנת קמח בסביבה.
בנות לו ובנים
והרבה נכדים.
הכירהו האיכרים
וכן גם הפריצים.
כששכר פועל לטחנתו
ראשית כל בחן אותו.
והבחינה — באכילה:
אם השכיל והמנות כילה —
חסון הוא הרחימאי
ויעבוד כדבעי.
אם חלילה — אכלן קטן,
עבודה לו — לא נתן.
גם יוצאי חלציו המרובים
אצל הגויים מכובדים.
כשהסתובבתי בכפרים,
השתיקו האיכרים
לכבודי את הכלבים.
ואם גשם אָז ירד חלילה,
ובגדי נרטבו, במחילה —
אותי לבית הכניסו,
בגדי ייבשו, האביסו...
זאת גמלו לי
מפני שפן שמואל — סבי.

לעת זקנה נשאַר לבד
בביתו המכובד.
איש לא טיפל בו בחוליו,
בחדרו שכב לבדו.
נכנסתי לבקר אותו;
גלמוד זקן מסכן במותו...
לעיני פרחה נשמתו...

*

שנים רבות על משכבי
חלמתי על מות סבי...

*

ואחרי ימי „שבעה" כהלכה
עטו אל ביתו — המשפחה.
לבכות.. ולספוד..
„מטמון" למצוא שברו קדקוד!
חפשו; ועבדו,
כל החצר עדרו,
חפרו וחפרו, כוחם כלו —
אם מצאו לאיש לא גילו...
זה סוף האָדם,
אם רשע, אם תם...

פקידי ממשלה:

קצין המשטרה

בעירה קצין משטרה,
רוסי אמיתי היה.
ומשכרות גופתו שחה,
הכריז ואָמר:
„אני מעל ׳הצאר׳!"
„הצאר" צוָה חנויות לסגור
בדיוק בשעה שבע;
אני הענין חיש אפתור:
אַחרו גם שעתיים ורבע! —
אם סיגריות מנה
אַקבל במתנה...

✶

המזכיר

פקיד רוסי משכּיל
היה כבוד המזכיר.
בן אצילים,
ולא מן הכּסילים;
אך שכור, כרוב בני מעמדו,
ומשכּרות מבטל כבודו.
ומימרא אחת לו:
שהכל בלע גרונו;
כל הירושה והרכוש —
חוץ מהשכלתו שרחש...

פרק ג׳

חגים

לפני החגים
מקום להתפלל קונים.
מקום הרב והחזן משורינים;
אחדים במקומם נשאָרים;
אחדים בשורה עולים
אחדים בשורה יורדים.
ע״י התנור מקום חנם מקבלים.
זהו ראי העסקים!
מי שהתעשר — רואים,
ומי ירד מהנכסים.

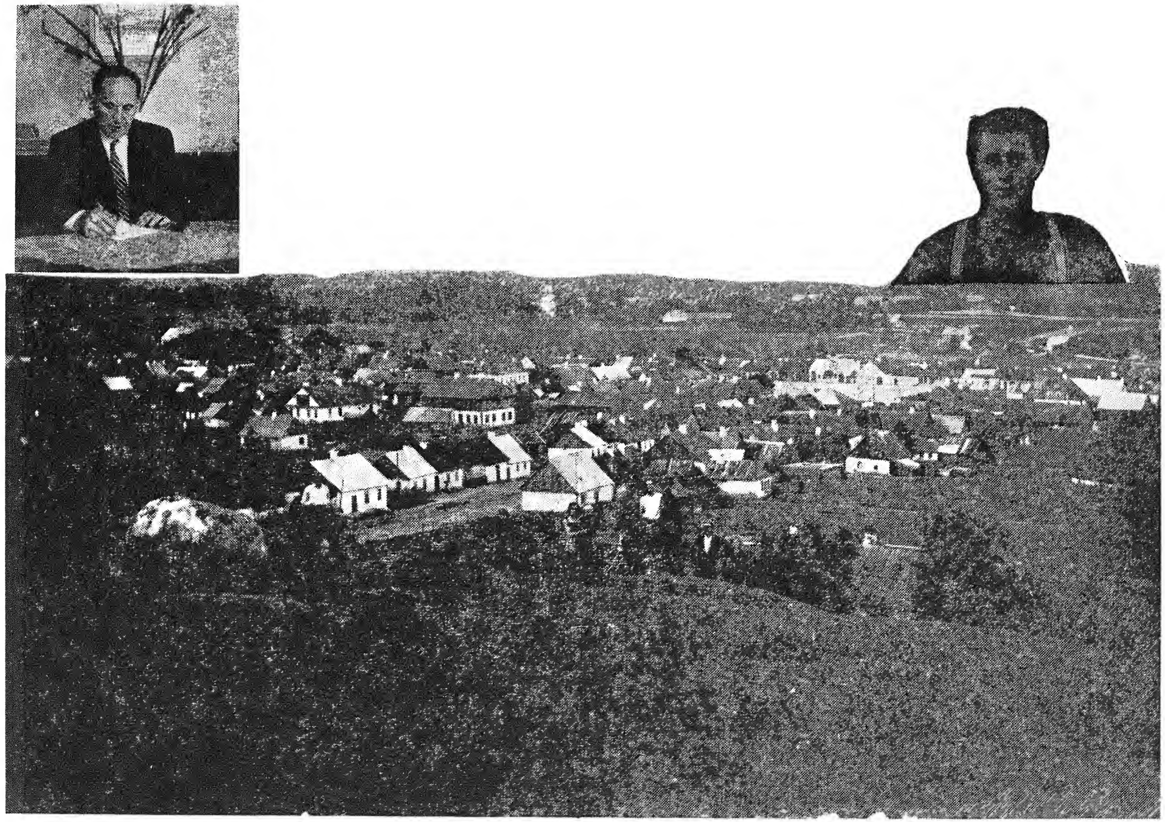
✶

מראש השנה
וכל עשרת ימי תשובה
השמש דופק בחלונות —
קורא לסליחות.
בעינים נרדמות
סוחבים אותי...
„הסליחות״ פתחתי —
הכתוב לא ראיתי.
לישון רציתי,
סתם מלמלתי.
למחרת התעקשתי
ולא הלכתי...

הסנונית הראשונה —
ארגון המקהלה
ילדים נאספו
ומועמדים נבחרו
החזרות התחילו.
הניגונים משתפכים;
החזן מציץ בתוים,
הוא עצמו כתבם;
כש״ץ ושוחט היה מפורסם.
בקשו לקחתו לאמריקה.
והוא לא רצה
לעזוב את עירו,
מקוב שמכבדים אותו.
אָמנם, מצומצמת פרנסתו,
„בשחיטה״ ירויח כספו,
ולא ימכור נשמתו.
שבנותיו דת תעזובנה
עם נוצרים תתחתנה.
ושיגיע לסוף ימיו —
ולא יגידו קדיש אַחריו...

ראש השנה

בערב ראש השנה
גוֹמרים את ההכנה
לשנה הבאָה.
למרחץ הולכים,
בגדי נוי לובשים,
נעליים מצחצחים,
להתפלל הולכים.
בטליתות מתעטפים;
חושבים על החטאים
של השנה שעברה.
ועל אלה שיעשוּ
בשנה הבאָה.
הגברים עסוקים בתפילה
הנשים אומרות תחינה.
הצי יום מתפללים;
חצי יום אוכלים...

סופוטקין — מראה כללי

משמאל תמונת י. יחזקיאלי (פופצקי) בזמן כתבו הזכרונות

מימין תמונת א. פופצקי בזמן עזבו העירה לצמיתות.

יום כיפור

„לפני יום הכיפורים
הדגים במים רועדים״.
מפני הזוללים מפחדים!
היהודים ליום הדין מתכוננים.
לבית הכנסת הולכים.
בכל מיני קופסאות
זורקים כמה מטבעות...
מקבלים ברצועה לטיפות;
מעמידים פנים שזה מלקות.
הרבה אוכלים;
„לכל נדרי״ מוכנים.
לבית הכנסת מגיעים
ילדים, נשים וזקנים.
לשמוע חזן ומקהלה —
באו גם נוצרים ומשטרה.
שובתים גם הגנבים,
גם הם מפחדים.
החזן אומר את „כל נדרי״,
מקהלה וקהל עוזרים לו.
כולם בכוונה מתפללים
מרוב יגיעה מזיעים
הבטן מלאה.
והיא משפיעה
לא לטובה.

בתי התפילה מלאים.
הרבה נרות דולקים.
הנרות להגמר התחילו,
העשן והסרחון גברו
טיפות וטבקה מריחים,
אחדים מתעלפים.
רוחם השיבו,
לתפילה חזרו.

*

כולם צמים.
יש שבהחבא אוכלים;
למעשה גם זאת יודעים...
סוף סוף הקולות השתתקו,
את הלבנה קדשו.
אלה שאָכלו
מהר הביתה רצו.
כל אלה שצמו
בקושי לביתם הגיעו.

סוכות

סוכות מקימים.
בירק מקשטים.
שלחו לאורחים הזמנה
לארוחה הגונה.
האורחים הופיעו
בסוכה התישבו
מוכנים לסעודה.
ודווקא בזמן שאוכלים
הגשמים מתחילים,
ושקצים זורקים אבנים.
אלה הם התענוגות
של חג הסוכות.
למחרת מברכים בכבוד
על האתרוג
המתוק
מארץ האָבות.
מין פיצוי על האֲבנים
ועל הגשמים.

שמחת תורה

בשמחת תורה
השמחה גדולה.
קיבלנו תורה
בפחד ובמורא,
אָמנם לא נוֹחה
אבל חכמה בתוכה...
עם התורה עושים הקפות.
בית־הספר הראשון לנשיקות.
בפסוק מכבדים
גם את הנערים.
יהודים שמחים
שותים ומשתכרים
אַחר כך מתביישים.
בבית הכנסת מסתובבים
הגברים עם הנשים.
השמחה גדולה
לכבוד התורה...

חנוכה

בזמנים קדומים,
זממו היוָנים.
שהיהודים לתענוגות יתמסרו
ועם חזירים יתעסקו.

✶

החשמונאים מרד הכריזו,
הרבה מהם נהרגו.
היהודים למוטב החזירו —
וכך צמח חג החנוכה.

✶

והנה התוצאָה
בסופוטקין הקטנה:
נרות חנוכה מדליקים,
הנרות הללו שרים.
נשפי חשק מסדרים,
בקלפים משחקים.
הילדים דמי חנוכה
דוֹרשים בחוּצפה,
ובכסף משחקים.
לביבות הרבה עושים
בזלילה כוּלם עוסקים.
מה שאָסור כל השנה —
מותר בחנוכה.
זה הכל לשם מצוָה.

פורים

בכל שמחה,
בכל צרה —
חפש את האשה...

✶

שמשון ודלילה,
קליאופטרה המצריה,
מרי אַנטואַנט הצרפתיה,
וכן הלאָה.
כך הגענו לאסתר המלכה
משושן הבירה
עד סופוטקין הקטנה.

✶

פרג טוחנים
„אָזני המן" אופים.
„קרעפלאך" לא שוכחים
תפוחי זהב בצלחות
ומאפה למשלוח מנות.
הילדים עסוקים
בהכנת רעשנים
פורים הגיע
השמחה התחילה:

משנים צורה מהר —
ונמצאים בעולם אַחר.
לא שואלים שאלות:
נכנסים בדלתות,
מציגים הצגות
ומבקשים נדבות.
מעמידים פנים
כי זה את זה לא מכירים.
בית־ספר לדיפלומטים...
אחד לשני שולחים מנות.
הכל מסודר בצלחות.
הצלחת העירה סובבה;
לבסוף חזרה
למקום מוצאָה.

פסח

את בני ישראל בפרך העבידו המצרים,
את עצמם, בסופוטקין, העבידו היהודים!
ההכנות לפסח גדולות
ההוצאות אינן זולות...
שומן עוד בחנוכה הכינו
שנה בוודאי יאכלו ממנו.
משפחות מתאַרגנות לאפית מצות:
אפילו הילדים והילדות
עובדים עד חצות...
ערבוביה והמולה
למשפחה כולה...
הנשים לא יודעות
מה שהן עושות...
משפשפים כלים,
מסידים חדרים.
מכבסים תלי־תלים,
מטפסים על הכתלים.
פה הכניסה אֲסורה.
מקום האכילה בחוץ.
חלילה חמץ העברת —
להתחיל מחדש נחוץ!
כך עובר חודש
בעבודת הקודש...
מבדיקת חמץ אין מוצא —
בפינות פירורים הכינו:
עם נר ועם נוצה את הכל פינו.
החמץ אֲספו ולגוי מכרו.

הרוחות שקטו.
חג הפסח הכריזו.

✶

הסדר ערוך כדין וכדת
יושבים הנכבדים, הבן והבן.
היין נוצץ בכוסות,
הילד שואל הקושיות.
ההגדה בניגון שרים,
את הדלת ברעד פותחים,
לאליהו הנביא מחכים...
אם בא ויצא לא יודעים...
ילדים לי למחרת סיפרו,
כי בעיניהם אותו ראו...
עד שלאֲרוחה הגיעו —
רובם מעיפות נרדמו.
אֲחדים מעמד החזיקו.
אבל לפני שנרדמתי
האֲפיקומן החרמתי...
סוף סוף גמרו ההגדה
ושרו חד גדיא...
לנוח כיאה לא הספיקו:
ימי חול התחילו.

חג השבועות!

לשבועות ההכנות
מתחילות אצל הפרות.
דרוש חלב, שמנת קמעה,
לסעודת חג נחוצה חמאָה.
ולמאפה הרבה גבינה.
מדברי חלב לעשות יצירה.
והן, הו שוד ופרץ!
הן סגרו את הברז...
כאילו נדברו ביחד
לגזול מיהודים נחת...
איך שהוא הסתדרו
את החסר אצל הגוים לקחו.
ולכבוד החג גברה השמחה
הביאו לבתים מנחה —
ירק ופרחים פנימה הכניסו
ואוירת חג הרגישו.
כל הלילה ערים ישבו
תיקון שבועות אמרו —
גם רות „הגויה" לא שכחו.
ואת מגילת רות קראו.
רומנטים כולם נעשו.
וללמדך:
בשמחה ובעסק בישא —
חפשו את האישה...

בעירה שמועה מתרננת:
זלדה, בת־הגביר, מתחתנת.
וכי בחיר לבה —
יגיע מלידא.
ומספרים בנאמנות —
כי יקבל חנות
בנדוניא: לסחורות ובדים,
אריגים ומרבדים.
וכבר דואֲגים סוחרים:
מתחרות הם פוחדים.

✶

אבל קבצני העיר —
פיה מלא שיר.
תהילה למחותן!
לו כבוד יותן.
כי משתה לעניים
וקבצנים מכל מינים —
יערוך, ברוב המולה;
הכבוד לו — והגדולה...

✶

לפני החתונה יומיים
יוצאת העיר במחנים,
בעגלות רתומות כדתן —
לקבל פני החתן.

המחותנים נפגשו בדרך,
בצהלה חזרו כבני־מלך.
וכדרך יהודים,
במאכלים מיוחדים
מפטמים את האורחים,
שאוכלים וגונחים.
ערב החופה הגיע;
ההמון מריע.
את הכלה התמירה
„כלי־זמר" מלוים בשירה.
דרך כל העירה
עוברת השירה:
פנו דרך, פנו דרך —
נא הריעו, כרעו ברך,
כלה נאֶה וחסודה,
צועדת אַט עם כל הכבודה.
כולם נדחקים לראות
בהנתן האות.
הברכות נשמעות ברינה,
והכלה במלא חינה,
מתפללת חרש ובעוז —
שהחתן יעמוד בבחינה —
וישבור את הכוס.
ופתאום: מזל טוב, מזל טוב רן,
הבשורה עברה ברטט מרנין:
החתן עמד במבחן,
הכוס נשברה כדת וכדין...

„כלי־הזמר” פוצחים בשיר
מעיפים זקוקי די־ניר;
כולם משולהבים,
לסעודה חוזרים.

✶

בבית שולחנות מוכנים:
אחד עבור מחותנים;
אחד בשביל גבירים
ואורחים נדירים.
קבצנים יושבים בצד;
מעיפים לכל עבר מבט.
חצופים וגם ברנים,
עסוקים עד ראש הזוללנים.
ועוד שולחנות לאנשים סתם
מוכנים היו שם...

✶

שותים לחיים
יי״ש ודבש נשפּךְ כמים.
חוטפים במהרה
ומעלים גירה.
מופיעים דגים ממולאים.
ברוָזים צלויים,
מרק מלא הטס,
ולפתן פז.

„הכלי זמר" במלא התון,
תוף, כנור ובטנון;
מרעישים עולמות
בלי תווי סולמות,
גם הבדחן
אינו בטלן.
מלאכתו מלאכת מחשבת
מסיע הוא כמו ברכבת.
את הכלה הוא כבר סדר;
הכל הוא לה סיפר,
ומנענעת היא ראשה קמעה
ועיניה מזילות דמעה.
עכשיו הוא פונה לעברים
אל כל הנכבדים.
מכריז ומודיע: בבקשה!
הבו מתנות „הדרשה".
ומכריזים בדברי טעם
ומבטיחים פעם בפעם:
כי לזוג ינתן בלי קנוניא —
מתנות, וכלים ונדוניא...
כל הכרזה עלובה
תרועות גיל מלוּוָה...

הבדחן מחותנים משמח
פרנסתו אינו זונח.
מרמם הוא ומשבח
מחותנים, וכל אוֹרח.
ומי שמרבה במטבע
עושרו וגדולתו קובע.
שוב „כלי זמר" מנגנים,
ריקוודי „מצוָה" רוקדים;
כולם בוֹכים...

✶

גם אני שם הייתי,
דבש ויין שתיתי,
קצת שמחתי, קצת בכיתי,
ומה ששמעתי —
לכם רבותי, גיליתי...

בשבעת ימי המשתה
תאכל ותשתה.
ועד תום „שבע ברכות"
שמח בכל הכוחות.
בשבת נוספות דרשות
בנוסחאות חדשות,
ושוב מגישים:
תחילה משקה מחישים,
אַחר־דגים מנות
ופשטידות שמנות;
ברוָזים צלויים,
אַפרסקים־חצויים,
פרפראות מכן מִין וָמין
אכול וזלל לית דיין ולית דין...
המחותנת כל כשרונה בזה תלתה
ולכולם הראַתה יכולתה.

*

סוף סוף הכל נגמר,
כל אחד למקומו עבר.
המחותנים מתלתליהם לעירם החזירו
את „התכשיט" במקום השאירו.

*

והחתן דנן
כמוֹ כל חתן
עבודה לו אַחת
שבה עסק בנחת...
כל שנה בשעה טובה,
אשתו ממלאת חובה.
אם בן ואם בת —
החתן עסוק כדת.
ואם כי הפרנסה צולעת,
„מעסקיו" המשפחה גוֹוַעת,
המחותן מוציאו מהפחת
ומעניק מזון צלחת...

*

הסוחרים יותר לא דוֹאגים
„לסוחר" החדש לועגים...
רק המלמדים פניהם קורנים
הזוג — „חדר" חדש תורמים.

פרק ד׳

כלכלת סופטקין

כל העירה
בעיקר התפרנסה
מאיכרי הסביבה.
היו בה בשרותים
הנחוצים לאיכרים;
נפחים, סנדלרים;
חייטים, מתווכחים,
רצענים, נגרים;
בוני תנורים.
גם דייגים
וסוחרי סוסים;
חוֹכרי יערות,
סוחרי בהמות
וכל מיני חנויות.
בתי מרזח לשתיה
ודגים מלוחים לאֲכילה.
האיכרים הביאו דגנים,
הסוחרים אותם היו קונים,
ולגרודנה מעבירים.
החיים הכלכליים
התרכזו בשני ימים:
יום ראשון – לכנסיה ולשתיה.
יום ששי – למכירה וקניה.

היהודים בקושי פרנסתם הרויחו,
אבל איכשהו הסתדרו;
ודור שני לתורה גדלו
זה היה סדר החיים
כאילו כך נגזר מהשמים,
המקצוע עבר מאבות לבנים
ולכך התרגלו.
חיים אחרים לא הכירו,
ושישנם — לא חשבו...
ופתאום! כמו רעידת אדמה!
את כל העולם אתה סחבה;
וגם עיירתי את „כוסה"
שתתה.

לפתע הגיעו אנשים מוזרים,
בעלי פנים רציניים.
כמעט ולא דברו,
חדרים שכרו —
מחירים טובים שלמו;
ועל כולם הסתכלו בחשדנות
והנה הגיעה פקודה מהרשות:
„על כולם להצטלם
ולהופיע להירשם."
עברו כמה ימים,
הופיעו אנשים במדים.
בכביש במעברות עמדו,
על ההר התישבו.
באו גם גנרלים
במרכבות בלי סוסים
הדוד של „הצר" היה בפנים —
המרכבות כשדים נוסעים;
הנוצרים מפחד מצטלבים
הסוסים של העיירה משתוללים.
את „הקולטורה" לא רוצים...
הסוסים צדקו לנו הוברר בסופו של דבר.
אבל זה היה מאוחר...

אנשי המדע נעלמו
מהנדסים ומומחים הופיעו.
קבלנים גדולים
מבצר בונים.
וסופטקין היא הבסיס
לאנשי העסק והכיס.
קשה להכיר את התושבים,
האנשים מאוד עסוקים.
רק הריחו את „הרובל" —
ואורח חייהם חובל.
רק „בהשכמה" מתפללים
מנין שני מבטלים.
חבל על רגע ועל שניה
כמו אַמריקה שניה...

ולמען ידעו הדורות
את כל הקורות:
אֲספר אפיזודה
שהיתה אז במודה.
ותלמדו על הזמנים החדשים
שאנשי סופוטקין בהם מתנסים...
קבלן היה לתיקון כבישים
שאמצעיו דחוקים ומבישים.
אברהם עוזר היה שמו
אולם גדולה ערמתו.
אִם קבלנים מבצר בונים —
את הכל הם קונים!
הלך וקנה בכל מקום וחניה
את כל האבנים הטובות לבניה.
ובוני המבצר — מהם נבצר,
לקבל מצרך — כל כך נצרך...
מה עשו? לשותף אותו צרפו
בעל כורחם. וחוזה כתבו
ולרווחה נשמו.
שהסעיפים ישמרו כדין וכדת
אבי ז"ל נתמנה לגזבר ופקד
ועל עמדתו ביושר עמד.
כי נהנה הוא מאמון הכלל,
וידו לא היתה בשום מעל.
אֵיני יודע אִם שותפים שם היו נחוצים
אך בודאות אדע: מאבי כולם היו מרוצים...

פרק ה

העיירה צביון חדש קיבלה
הפרוספריטי שנים נמשכה.

אַך כשהמלחמה הראשונה פרצה —
התחיל החורבן והירידה...
השנה 1914...

שנת 1914 הגיעה!
מלחמת העולם הראשונה פרצה!
בסופוטקין לא ידעו, למה?
למי נחוץ מלחמות —
דוקא כשבעיירה החלו לחיות!...
היו יהודים שחשבו:
הגרמנים המלחמה ינצחו,
היהודים זכויות יקבלו;
מחוקי השפלה ישוחררו.
לזאת רק קיוו אֲבל לא האמינו —
שהרוסים המלחמה יפסידו.
הם עלו על הגרמנים במספרם.
וצבאָם — כחול שעל שפת־הים.
רק יזרקו הכובעים
ויכסו את כל הגרמנים...
בנשק לא יצטרכו
ובו לא ישתמשו;
ואָמנם בימים הראשונים —
לפרוסיה נכנסו הרוסים,
ועד קניגסברג הגיעו...
זמן רב שם לא ישבו.

הגרמנים ערכו התקפה
פתאום באמצע הלילה
ועד סופוטקין הגיעו...
כברברים התנהגו!
מרכז העיירה הציתו,
לכבות השריפה לא הרשו
כל הרחובות מלאו גוויות
של חיילים ואזרחים לרוב מהרוסים.
הלילה ההוא נחרט בזכרוני
הגרמנים הרגו את דודי
שמו היה אפרים טרלובסקי.
כבר מהפלישה הגרמנית הראשונה
העיירה הרגישה על עצמה ובשרה —
מה זה מלחמה.
ימים ולילות אחדים,
כולם ישבו במרתפים.
בחוץ השתוללו הגרמנים.
מעבר בין החללים
נתנו רק לילדים.
באומץ ופחד מילאתי חובתי:
מים למבוגרים סיפקתי;
דליים מהבאר סחבתי;
חיילים בדרך אותי פגשו
לחיי ליטפו גם צנימים נתנו.

✶

היהודים לדעת — נוכחו —
איך „המשחררים" התנהגו.
הרוסים כך לא העיזו!
הפרשים הגרמנים
בבית הכנסת העמידו סוסים!
הם לא ישבו הרבה זמן,
אֲבל הספיקו לעשות חורבן.
יום אחד עד סובלק נסוגו
והרוסים בחזרה באו.
האַנטישמים הפולנים,
בפני השלטונות הרוסים,
העלילו על היהודים,
כי כולם מרגלים.
ותיכף נמצאה זונה,
שעדות מסרה „בשם קונה" —
כי ראַתה את אַברהם עוזר דודי
יושב עם המפקד הגרמני;
ודודי לגרמני, כביכול, מסר
תכניות המבצר!
את דודי אסרו
והענין בּיררו.
ומה מצאו?
באותו הלילה דודי בגרודנה היה
ובמפקדה הרוסית שהה.
כך נכשלה העלילה
שבתליה יכלה להגמר; חלילה.
דודי בירך „הגומל"
שממוות בטוח ניצל.

כל משפחתי רעדה,
מעלילת שוא פחדה.
בבנין המבצר הם התעסקו,
ואת התוכניות ידעו...
כשהגרמנים פלשו לעיירה
אבי דווקא היה בה.
לא ידועה לי הסיבה —
אֲבל באָבי לא נגעו;
לא מפני שהגו לא חיבה
בו לא פגעו...
יש אומרים:
לאָבי אין שונאים.
ויש אומרם:
מפני שהעלילה
על דודי,
בכשלון נגמרה.

*

סופוטקין היתה עיר מעבר;
הדרך לגרודנה ולמבצר.
תמיד שכנו בה חיילים
ומפקדים רוסים.
פעם הופיע אוירון,
מקרה נדיר וראשון
הרוסים ברובים ירו
באצבע אותו הראו;

להורידו הצליחו.
ואת הטייס בשבי לקחו.
הילדים התרגלו לסכנות,
ובלי פחד הלכו לראות,
„את השדים המוזרים
שעפים כמו ציפורים".

*

לפתע פקודה יצאָה:
על היהודים לעזוב העיירה!
משפחתי עברה לגרודנה,
ומשם נדדה לאוקרינה.
אַחרים התפזרו בסביבה.
כשהרגמנים העיירה כבשו –
הם תיכף למגוריהם חזרו
אָמנם דבש לא לקקו.
אַבל בבטחון מעט ישבו...
ומשפחתי הגיעה לזיטומיר:
יהודים טובים היו בעיר.
על חיינו לא אֲספר,
קשה בקיצור לתאר...
ועל סבלנו בנכר – בשתיקה עובר...

ישבנו באוקרינה
עד פרוץ הרבולוציה.
אָז הגרמנים לזיטומיר הגיעו.
בקשה לגרמנים הגשנו
כי לחזור לסופוטקין רצוננו.
בלי קושי קיבלנו רישיון,
ובשוחד גם מקום בקרון.
היו שם הרבה שלטונות:
אזרחי, צבאי...
ובכל תחנה —
חקירה!
ומנת חלקנו מפח נפש,
קור, חוסר כל, בוץ ורפש.
אֲבל נפשנו ביותר נמקה —
מחמת חוסר הסקה.
כי את הקרון, בצד שׂמו,
נשמו אורחות דרכנו נשמו...

✶

רק רוב שוחד פה ושם
הוציאונו מהתם...
וכך אחרי נדודים רבים,
לסופוטקין אנו שבים.

✶

וכשאנו סופוטקינה חוזרים —
הגרמנים המקום עוזבים.

פרק ו

התחלת השחרור לעם הפול'ני.
ההכנה לחורבן לעם היהודי.

בפולין המדינה.
בסופוטקין העיירה.

✶

את העיירה עזבו הגרמנים
והשלטון עבר לפולנים.
הפרטיזנים התארגנו,
שלטון אַנטישמי הקימו,
בהשפעת הכמרים והפיאודלים.

✶

התושבים הפולנים קיוו
שהיהודים לא יחזרו.
את בתיהם לקחו,
ולא ברצון החזירו.
אַבל היו יחידים,
באלהים מאמינים וישרים;
אלה שמרו רכוש היהודים,
אפילו את הרהיטים.
והחזירו הכל בשלמות
ליהודים. כיאות
לנוצרים טובים. גם שמחו
שצו „אלהים" קיימו...

הרבה דורות הרבה שנים
מדוכאים היו הפולנים.
עכשיו כשעצמאות קבלו
שוויון וחופש הכריזו;
ולמעשה את היהודים דיכאו.
מיסים גבוהים מהם גבו
הפרנסה גזלו.
תחת שלטון הפולנים
ליהודים החיים
היו מאוד מרים...
רק באומץ וגבורות,
אפשר היה לחיות,
ולמנוע התנפלויות...

✶

בכדי להגדים המצב שנוצר
אַזכיר מקרה קצר,
שקרה לאָבי ולי
בסוֹפּוֹטקין עירי.

✶

במקרה נכנסתי
לחנות דודתי.
והנה שני „לוחמים" באו
סחורה לקחו,
לשלם סירבו.
את האחד דחפתי
הסחורה לקחתי
ומשם ברחתי.

✶

אֲבל הם עם קצין חזרו
את אָבי ואותי מצאו,
ותיכף אֲסרו; למפקדה הובילו
מכותינו הפליאו, איומים לא חסרו.
שם אותנו הרשיעו
כּי בנשק איימנו
על „'הפרטיזנים' הגיבורים".
לכן נחרץ גורלנו...
ולמות ביריה היה עלינו...
תיכף לגורסקי המפקד הודיעו
שאת אָבי לעסק ביש הכניסו.
בעל אֲחוזות היה האיש
ולאָבי חבר וידיד.
את קציניו הוא חקר
והענין הוברר.
ויצאה לאור העלילה
שכמעט ומתנו בגללה.
למרות צדקתנו הברורה
בעמל רב ובהשפּעת אִישיתו הגדולה
הצליח לחלצנו מהסכנה.

*

המכּות שספּגתי,
לא נתנו לי
הרבה זמן לקוּם ממיטתי.
ולנצח לא הגלידו בנשמתי!

על גופי הרגשתי,
כי פולניה לא בשבילי.
ולא רק אני, כך חשב כל יהודי.
אֲבל איך עוזבים?
לאָן הולכים?
עד שמקום מצאתי,
צו גיוס קיבלתי.
ודוקא לצבא הפולני!

✶

שוב מלחמה פרצה;
העתיד בין רוסיה
לפולין היא חרצה.
נשלחתי לאוקרַינה לחזית ,
בלי הכשרה צבאית.
פעם עמדתי בשמירה,
והקוזקים התקיפו במהירה.
לא הספקתי לתת יריה
ואֲני פתאום ברוסיה...
את השבי מאַסתי —
המדים מעלי זרקתי והתחמקתי.
בינתיים הרוסים
לפולניה מתקדמים.
ואֲני אַחריהם
מאַחרי הקווים.
לא אַרבה במעשיות —
רבות היו ההרפתקאות...

✶

ככה ברגל הלכתי
סכנות עברתי
עד שלסופוטקין חזרתי.
שם מצאתי צבא ליטאים,
שבינתיים לא רדפו את היהודים.
זמן קצר ישבו הליטאים
עד שהופיעו פרשים פולנים.
נעשה לי חושך בעיניים,
והסתלקתי חת ושתיים,
חמקתי דרך גבולות,
בין שני מחנות;
וברגליים נפוחות
והרבה תהפוכות,
לקובנה הבירה
הגעתי בתקווה .
„תענוגות" גם שם לי לא חסרו;
תיכף אותי אָסרו —
לצבא חדש לגייס רצו;
איני יודע — מה בי מצאו?
התחמקתי גם הפעם,
לשרת זרים אין טעם;
למרכז החלוץ הגעתי
ולהם הודעתי:
כי ארץ ישראל לפני —
לצבא יהודי מועדות פעמי!
אֲבל שמה לי הוברר:
שארץ יש לנו על הנייר.

בין יהודים דבר שכיח
לחכות למשיח...
אֲבל לסרטיפיקט לחכות?
מי ירצה, מי יאות?
הפעלתי שוב פעמי באמונה
והופ... איך שהוא הגעתי לוינה.
לא ידעתי זו מה טיבה,
לא היתה לי זכות ישיבה.
ותיכף הדבר לי הוברר:
כי חוץ מאומץ — אין לי דבר...
אין לי כסף, אין לי בינה
לחיות בעיר כמו וינה...

*

אָז הגיעו שמועות
שעיר עברית רוצים לבנות לתלפיות.
ושם תל־אָביב
נישא על כל ניב.
החלטתי לכן להיות בנאִי
ונכנסתי לעסק באופן קנאִי.
לבית ספר טכני נרשמתי,
יסורי הסתגלות סבלתי;
במתיחות הידע סיגלתי,
בקושי הבחינות עברתי.
יצאתי לעבוד על בנין.
הדבר היה מלא ענין!

גויים ראו יהודים
על בנין עובדים;
ראו ושאֲלו,
הסתכלו והתפעלו...
גם יחסי הפועלים
היו טובים.
היה זה זמן הסוציאל־דמוקרטים,
אם כי אַנטישמים היו לא מועטים.
בוינה גם אָז אירגונים היו
שאַנטישמיות על דגלם חרתו;
עלינו בבוז הציצו
ותעמולה אַרסית הפיצו.
אַבל בהשואָה לאוקראִינים
ואַנטישמים פולנים,
התייחסתי לווינאים —
רק כאל כלבים נובחים.
אַחרי שנים מר בכיתי:
הוברר לי — כמה טעיתי...

*

בין ליטא ופולניה
קשרי דואַר לא היה.
רק בוינה קיבלתי דואַר,
ואָפפוני צער בל ישואַר.
ממכתב הורי לי נודע —
שמצבם הוא בכל רע.

כי מסופוטקין לברוח רוצים
כל היהודים המדוכאים.
וכי בי הצעירים מקנאים,
וכולם נהיו לציונים.
וידיעות התרננו
כי צעירים מהעיירה הסתננו;
ולארץ ישראל לפני הגיעו...

*

לפי מצב רוחי,
ומצבי הכספי —
לא היה לקנא בי...

פרק ז

העליה לארץ ישראל!

שנת 1924
ששה עשר יום בחודש יולי:
תאריך זה
תמיד מופיע מולי.

✶

הראשון מחלומותי הגשמתי —
עת בנמל יפו נרשמתי.
אם כי קבלת הפנים
קצת מוזרים:
מסביבי יצורים משונים:
הם חובשים —
תרבושים;
ובמכנסיים —
מקום לשניים...
המולה ורעש
כמו על הר געש.
מזוודתי עפה
סתם ככה,
מהסיפון לסירה.
ואֲני אַחריה —
במהרה.

להגניב גבולות
בשקט ובסכנות
טוב שיננתי
אֲבל רעש זה
במלוא הפה —
לא הבנתי.

*

בדרכון שלי רשום:
„נודד ללא תחום"
אִישור זה בדיו חום
קיבלתי מ„חבר הלאום"
והנה למולדת סוף סוף הגעתי!
ועל זה גאוותי!!

*

מהעיר הגדולה וינה
נפלתי לתל־אביב קטינה.
החיים קצת מוזרים פה:
כל היום מזיעים כה...
בלילות שרים ורוקדים...
מעט מאוד אוכלים...
גזוז שותים...
צעירים מטיילים בשיירות,
לרפואה אין בחורות...
אין עבודה,
יש פלוגות...
אין פרנסה...
אין חיים פרטיים...
וכולם נראים שמחים.
אין חדשות.
חול ברחובות.
מה לעשות?

*

ולי התחייבויות:
להגשים חלומות...
מסופוטקין העיר
להוציא בכל מחיר,
את כל יקירי
שסבלו כבר די.
להצילם ברצוני,
מהגיהנום הפולני...

בתל־אביב בחולות
מסתובבים במכנסים קצרות,
בחולצות מיושנות מרוקמות.
כל הזמן פה פוצים,
לשנות טבע אָדם רוצים.
עלה בידי אחד
להתרשל בלבושו הנחמד,
חשיבותו מעלה עלתה —
אליו כל עין כלתה.
שידע יפה לדבר,
הסתדר גם, הסתדר.
כבר אָז היו „כהנים עשירים"
הלא המה המזכירים.
„שקרבנות" הקריבו למען העם,
וחשבו רק על עצמם.
אליהם הגיע הממון,
להם היה השלטון — על ההמון.
מאָז השתנו פני הארץ
והם „בכסא" בכל המרץ...
הפרט והכלל שינו חיים,
בירדן זרמו הרבה מים;
המנדט מזמן נגמר,
ושלטון המזכירים — נשאַר; נשאַר...
אָמנם מאָז צורה שינה:
גבר, השתלט, מלא כל פינה...

בתל־אביב קיבלו פני
סופוטקינאים שהגיעו לפני.
בת אַברהם שמואל — שרה,
הראשונה בעיר גרה;
אפרים ותנחום בן־יהודה
אַחריה הגיעו ברוב כבודה.
אותם מיד ביקרתי,
והענינים בירורתי.
מהם לי נודע,
כי אַחדים מבני העירה,
עלו והתאַכזבו;
על הקשיים לא התגברו,
והמערכה עזבו.
ואַני להם הוראתי מכתבי
שקיבלתי מהורי:
כל יהודי סופוטקין
תורמים ממונם
על שמאל וימין
תכשיטים וזהב
מוסרים ללא דאַב;
למען הארץ והלאום
מוכנים להשאר ללא כלום...

רק שהאָרץ תתפתח —
ושׂדותיה יתנו ריח...
אֲבל פה לי אומרים,
אין זהב אין תכשיטים.
לא ראו ולא שמעו:
אולי בדרך הפקידים גנבו?
ים ושמים בצבע כחול,
קדחת, חמסינים, חול וחול —
זה יש. וזה צפוי גם לי,
יה חי לי לי —עמלי...

*

הם דיברו ממש כנביאים:
כזה היה מצבי רבות בשנים...

*

שנאתי ויכוחים סתם
„על שינוי טבע האָדם",
שמטיפים הטיפו לזולתם —
ומהכלל הוציאו עצמם.
כי לעבודה לא נתנו ידם;
הסתפקו כי אֲחרים עובדים במקומם.

כפועל בנין התחלתי,
בשום עבודה בחלתי.
במכוש חפרתי סלעים,
זה השפיע על הגוף והידיים.
אבל היתה גם נחמה:
שזה מטהר את הנשמה.
האָרץ עברתי לאורכה ולרוחבה.
לא כנואם, רק בעבודה ושמירה.
עבדתי בתל־אביב ובכל השפלה,
בטבריה, ראש־פינה, ומטולה.
ומנת חלקי ושכרי היה:
„שלשול, פפטשה, ודיזנטריה",
ומכל הסוגים „מלריה".
בתי־החולים טוב הכרתי.
הרבה זמן בהם מעמלי נחתי.
בקודחי, ראיתי שיש באַרצנו בחורות,
ובעיני כל האחיות היו נחמדות.
בתואַר חבר — לרופאים פניתי
בכדורים הם מלאו כרסי,
בכנות השתתפו במכאובי,
ואותי הרגיעו שזה טבעי.
רק עכשיו לי הוברר —
שמכל מחלה חלק בגופי נשאַר.
ובתת־הכרתי במקום נסתר —
נשאַר בנשמתי רושם העבר.

לפקידי ההגירה ממני אין מנוחה
עד שקיבלתי הבטחה בטוחה.
במרץ לא קימצתי,
כל כוחותי אימצתי.
לא חסתי על ממוני —
עד שהגשמתי חלומי.
וב־21 לאוגוסט 1933 בא האות:
הגיעה אַרצה, צפורה, האַחות;
סנונית ממשפחתי ראשונה
ואני תקווה — לא אַחרונה...

*

בפיה תיאורים קודרים
ללשד העצמות חודרים.
המצב רע ומר בגולה,
בעליה כל עין תולה.
ולזה צריך סרטיפיקט
מבעל המנדט.
והוא ברנש קר, אויב וצר;
וכי לנו מר,
לא אכפת לאַנגלי הזר...

*

צדיק אָבי ז״ל היה
נפטר בשנת 1931 בערב ראש השנה
לפי התעודה מהתקפת לב זה קרה...
ידוע לכולם וידוע גם לי,
כי חלק גדול במות אָבי,
היה למשטר הפולני...

ושוב השתדלתי;
בענין טיפלתי,
ולבסוף ע״י שוחד — קיבלתי
רשות כניסה לאמי
ולשתי אֲחיות
בתור „קטינות״
בדצמבר 1936 הגיעו
ומשמחה הריעו...
אולם פקיד ההגירה הקים טרסק
אֲחיותי — מבוגרות, הוא פסק.
ושוב: שטר סתם לו הפה
ועבר גם המספר הזה.

*

אַחרי אֲחיותי ואמי
הגיע לאָרץ גם אָחי.

*

ואָז בפרעות החלו הערבים,
נשתתקו החיים הכלכליים.
נחלתי כמה כשלונות,
ואַחר — חליתי במחלות.
ולאור מה שעלי עבר —
האומץ שלי נשבר.
גם לגילי כבר היתה השפעה
ולא גמרתי המשימה.

פרק ח׳

מלחמת העולם השניה!

מלחמת העולם השניה פרצה!
גורל יהדות אירופה היא חרצה.
ביחוד עברה כוס התרעלה
על יהדות פולין המסכנה.
אחותי חנה ומשפחתה
בגולה נשאַרה השואָה אותם לכדה.
אָחי נחום, אשתו וילדיו,
בליטא נכחדו יחדיו...

✶

מסופוטקין מאָה ועשר משפחות
הספיקו לעלות.
ועוד כשמונים נצלו
ובתבל התפזרו.

✶

בכ״א שבט תש״ז אמי נפטרה.
צער וסבל היו מנת חלקה.
רק באמונתה כי גורל החיים
הוא צו מהשמים —
התגברה על כל הפגעים.
בגן עדן תהי מנוחתה
זו היתה כל שאיפתה.

✶

הגרמנים על אירופה השתלטו,
הגבולות נסגרו.
ובכל זאת ידיעות הסתננו
„יהודים למחנות נשלחים
ושם הם מושמדים״
לשמועות כמעט ולא האמינו
חשבו שבהפצתם הגזימו.
ורק אַחרי הנצחון
נתגלה גודל האָסון:
כי יהודי אירופה הושמדו.
ורק יחידים נצלו...
הפולנים, האוקראינים,
האוסטרים, הליטאים,
ועוד כאלה מעמים שונים פרצופים,
חברו אל הגרמנים —
להשמיד את היהודים!

*

באוֹשביץ, בין כבשני העפרות
נמצא, בין היתר, עפר גופות
יהודי סופוטקין: 250 משפחות...

ומכל האנשים והדמויות
נשארו שתי מצבות:
אחת בירושלים — במרתף השואה
והשניה בניו־יורק בגולה.

*

הפולנים מטרתם השיגו:
הגרמנים את היהודים השמידו.
ומכל זכרונות עירתי —
נשאר רק פצע בליבי.

*

היו „חסידי עולם" מעטים,
שסכנו חייהם להציל יהודים.
בכל סופוטקין והסביבה
פולני כזה אחד נמצא לרפואה.
פלייציק היה שמו
לתהילה יחרט זכרו...

עברו כבר 15 שנה
מיום קום המדינה;
ובעיני כאילו רק יום פנה
והריני משחזר התמונה.
באיזה להט נפשי,
באיזה הקרבה עצמית —
לחמו בחורים ובחורות
מכל העדות:
גם ילדים ונשים
ממקומם לא משים...
לחמו מעטים נגד רבים.
ובכל המקומות
נחלו נצחונות.
אינני היסטוריון
ואינני מחטט באַרכיון.
מסתפק הנני בזכרוני,
ומה שראיתי ואיך הרגשתי.

*

המצעד הצבאי הראשון
של צבא העם, אחרי הנצחון —
לא היה מצוחצח ומסודר,
אַבל שיקף בנאמנות את העבר.
בלי ססמאות ודברים החיילים עברו,
בדמעות גיל אותם קיבלו.
שאיפה אַחת בעיני כולם:
אַחדות העם.

המזכירים „ושאַר הירקות"
פחדו לאַבד יוקרה ויקר:
להם „אַחדות" ו„אַחוה" מסוכנות;
וישכילו לפלג שוב את העם...
פעם שלוחה ידם לעושים במלאכה,
ואלה סובלים יגון ואַנחה;
ופעם מקצרים כנפי הבונים,
באמצעים לא כל כך מהוגנים.
פעם פונים לחנוָנים פעם לסוחרים;
את כולם הם זוכרים.
ים של פקידים וים של פקודות,
אותך, האזרח, מטמטמות
ואם לך אידאות ורודות —
אַל תחיה באַשליות!
כי כעת בידך המניות...
אַתה אזרח סתם,
„אַף פעם לא תשנה טבע האָדם"
למה לך כי תדרוש?
אין בידך תרוָד; לא תוכל לבחוש...
אתה האזרח. בפני כולם עמוד דום!
וענה „אָמן" בקול רם
בכל זמן ובכל מקום.
שלם מיסים ואַל תשאַל,
זו זכותך וחסל...

ורק עתה, אחרי 15 שנה
הגיעו הקברניטים למסקנא,
שחיסול — היא שגיאָה גדולה!
ולמדינה הרבה היא עולה...
לנו נחוצים מלומדים
ובעלי מלאכה שונים,
סוחרים מהוגנים
וכל סוגי בונים.
ואין פה מה לעשות —
צריך לכולם לאַפשר לחיות.

✶

אַבל איך נפטרים
מרוב הפקידונים? —
לאלוהים פתרונים...
ו„המטיפים״? מה אתם?
האם כבר כלה כוחם?

✶

הזמן עובר:
מי יתגבר?...

קוראי הנכבדים:

לסיום אגיד לכם כמה מילים:
אַל תחשבוני לבעל מצח נחושה;
כי זכרונותי כתבתי בלי הכנה דרושה.
הזכרתי הרבה התרחשויות,
כנראה לא בשטויות ובשגיאות.
אַבל אתם, יהודים רחמנים,
היו גם סלחנים.
בן אָדם פשוט אָני,
חוש איכר שוכן בקרבי;
תכונה זו ירשתי מעיירתי.
ואֲגלה לכם בלי בושה ליבי.
אני לא מחבר,
ולא סופר,
ולא משורר
ובכל זאת לכם אני אומר.

זכרו לעולם תזכרו —

מה שהגרמנים לנו עוללו!
איך חיסלו את אחינו היהודים...
וזכרו, כי עזרו להם במלאכה:
אוסטרים,
פולנים,
אוקראינים,
ליטאים,
ומהרבה עמים כל מיני בזויים.
ולא בלי סיבה
בחרו — בפולניה —
למקום ההריגה,
ההשמדה והשריפה.

*

זכרו ואל תשכחו —
את מחסלי עמנו!

תוכן הענינים

התמונות בספר